

Egészen az emberig közeledve

Az utóbbi idők egyik legjelentősebb képzőművészeti tárlata látható ezekben a hetekben a Móra Ferenc Múzeum Horváth Mihály utcai Káptárában. Varga Imre Kossuth-díjas szobrászművész alkotásaiból rendezett tárlat mai képzőművészetünk sok-sok kérdőjelét s jó néhány válaszát is megfogalmazza. Talán legfontosabb és legérdekesebb probléma, mely megfogalmazódik bennünk Varga tárlata kapcsán: *szocialista tartalmú, elkötelezett köztéri szobrászatunk mai helyzete.*

Egy művészettel kapcsolatos vitában mondta valaki, hogy a magyar köztéri szobrászat legnagyobb rákfeneje, hogy ma álló alkotásaink zöme vagy a milléneumi időket idézi, vagy a két világháború közötti regresszív történelemszemléletet tükrözi. Ezért állnak megközelíthetetlen magaslatokon, csodapáripákon a II. Rákóczi Ferencek, ezért hiányzik minden emberi vonás, természetes gesztus Kossuthjainkból, a Petőfi-szobrok nagy részéből. Héroszok valamennyien, pózokba merevedett teatrális figurák, bármennyire is viselik modelljeik arcvonásait. Nem kis vajúdasok után, szinte kegyetlen szülési fájdalom közepette indult el a megújulás folyamata a felszabadulást követő években. Ennek a korszaknak legmagasabb rendű alkotásai el tudták kerülni a sematizmus leselkedő kliséit, s nemcsak maradandó és példaadó művei lettek a szocialista tartalmú emlékműszobrászatnak, de emberközeli, humanus tartalmú, igaz szobrok is. Gondoljunk csak az 1946-os keltezésű *Kerényi-szoborra*, a sással viaskodó sátoraljaújhegyi partizán emlékműre, az 1953-ban készült *Somogyiműre*, a Dunaujvárosban álló, s

ma első szocialista városunk jelképévé lett *Martinász-szoborra*.

Talán e két alkotás volt az, mely nemcsak inspiráció, de ihlető példa is volt a hatvanas évek újabb szobrászi törekvéseire.

Végigjárva a kiállítást a kisplasztikák felidéznek bennünk a köztéri szobrok szinte teljes elményeit. Magunk előtt látjuk a korlátnak támaszkodó Radnóti alakját, a lépcsőn közeledő mohácsi Lenin-szobrát, a debreceni Nagyerdő arnyas lombjai alatt megpihenő Professor Hatvani, a Parlament mellett álló Károlyi Mihály-emlékművet, a békéscsabaiban Kulich Gyula-szobrát, s felmerül bennünk a kérdés, mi Varga Imre szobrászatának titka, miért érezzük oly közel magunkhoz az általa megformált alakokat, történelmünk, művészetünk alakjait?! Varga Imre mesterségbeli felkészültsége képessé teszi bármilyen feladat megoldására, ezt eddigi életműve bizonyítja. Nagyszerű egységbe képes kövácsolni megmintázandó alakjainak egyedi vonásait, és életművük, munkásságuk tanulságait, általános értékeit. Rendkívüli plasztikai leleménnyel, a pop-art hatások és eszközök letisztult alkalmazásával és nagyfokú azonosulási készséggel közelít minden témájához. Művészete egyszerre őrzi a hagyományt s tör utat az újnak. Gondolkodásra sarkallja nézőit. Művei egyszerre könnyedek, árnyaltak, többreutók. Kielégíti a közönség minden rétegét, a különböző felkészültségű szemlélőket. Azt is, aki csak felismeri a megmintázott alakokat, azokat is, akik birtokában vannak az életmű legrejtettebb kincseinek. A *Professor*, az „ördöggel cimboráló Hatvani” debreceni emlékműve mesterien idézi a XVIII.

századi felvilágosodás magyarországi ellentmondásait: a rizsporos paróka, a csipkés kezélő, az aranygyűrű és a selyemsál groteszk ellentéte a bunfordi parasztszizma. Ha életében Debrecen tanácsa törvényileg tiltotta meg Hatvaninak ezen professzori kellekek viselését, legalább halála után, e szobor öröklétében viselhesse őket.

Radnóti- és Derkovits-szobra ikertestvérek. A két világháború közötti magyar társadalom malomkövei között őrlődő művészek sorsát, tragédiáját fogalmazzák meg. Radnóti-szobor mintha az Erőltetett menet című kisplasztikából lépne egy percnyi pihenés idejéig, az útszéli fakorláthoz, s még egyszer végiggondolná költősorsát. Arca a fényképekről jól ismert érzékeny, befelé figyelő tekintet, alakja szinte eltűnik a magasan záródó köpenyben, ehhez a törekeny alakhoz ormótlan bakancsok kapcsolódnak a valóságos utcaköveken. Megrendítően szép szobor, mely nagyszerűen sűríti Radnóti költészetének, emberségének lényegét. Művészi párja, a Derkovits-emlékmű. Itt több eszközre van szüksége Varga Imrének a hatás eléréséhez. Talán nem is véletlen ez. Derkovits legtöbb képén önmaga arcvonásait is megörökítette, alkotásainak sora megfestett önéletrajz. Így több áttételen keresztül, több vizuális szűrőn át születhetett meg ez a szobor.

Varga Imre Lenin-szobra leginkább Gyurkó László Lenin, Október című könyvének szellemével rokon — a valóságos méretnél alig nagyobb, lépcsőn lefelé jövő, a jól ismert sapkában, zsebre dugott kézzel közeledő Lenin. Emberi kapcsolatot teremthetünk vele, míg tekintetével találkozunk nem merevedik meg a nyakunk, természetes egyszerűségben jelenik meg közöttünk. Károlyi Mihály alakjában a megtört öregembert mintázza meg — nem a párbajhóst, az ifjú titánt —, aki azonban, éppen mert számot vetett önmagával, életművével, megtisztulva és hittel tekinthet a jövőbe. Az alakját keretező két-tört ív életművére is utal, s az általa keretezett, állandóan mozgó, változó, dinamikus városkép, mint látvány azt is példázza, hogy Károlyi életművének lényege mai valóságunk. A Kulich Gyula-emlékmű minden magyar mártír mementója, emlékeztet arra, hogy életük, harcuk és haláluk nem volt hiábavaló, példájukból sarjadt az új élet.

Varga Imre emlékműszobrászata a szocialista tartalmú, elkötelezett, humanus művészet szép példája. Emberséget tanulunk tőlük, történelemszemléletet, önismeretet.

TANDI LAJOS

VARGA IMRE SZOBRAI A 9. OLDALON: PROFESSZOR (A CIKK CÍME ALATT), LENIN-EMLEKMŰ TERVE, RADNÓTI, DERKOVITS, KÁROLYI MIHÁLY-EMLEKMŰ. A 10. OLDALON: KOPERNIKUSZ, HŐSI EMLEKMŰ 1944, KULICH GYULA-EMLEKMŰTERV, MUNKÁS.

Gyermekkorba kéredzkező élmény

Több mint harmincan vették át a napokban az általános iskola VIII. osztályának elvégzését igazoló bizonyítványt a DEFAG központjában — valahogy így festene a rövid híradás. Voltaképpen nincs benne semmi szenzáció, a dolgozók általános iskolájában hasonló évzáró ünnepséget több üzemben tartanak az elkövetkezendő hetekben is. Hol kevesebben, hol többen gyűlnek össze az ünnepi díszbe öltöztetett teremben, — leggyakrabban a kulturszobában, vagy az ebédlőben —, hogy elfogódottan és megkönnyebbülten sóhajjal kézbe fogják a sok fáradsággal kiérdemelt oklevelet.

A személyzeti és oktatási osztályokon pedig bevezetik a nagy-könyvbe az adatokat, hasonló megkönnyebbüléssel pipálják ki a bevégzett feladatot. Most már az új beiskolázási terv lesz a fontos, ismét kezdődhet az agitálás, a türelmes rábeszélés: „Vágyjon bele nyugodtan, nem is olyan nehéz, látja, többen elvégezték már az iskolát.” Évről évre könnyebb az oktatási felelős dolga, a meggyőzésben a tanulmányait már befejezett dolgozók is segítenek. A hasonló munkát végzők, hasonló körülmények között dolgozó kollégák szava hitelesebben hangzik a még kételkedők fülének. S akik kíváncsiságból bekukkantottak az ünnepélyes évzáróra, elkérték, belelapoztak a frissen kiállított bizonyítványba, még inkább kedvet kapnak a tanuláshoz.

Arról szó sincs, hogy csak rőzsaszínbén látnák a célhoz vezető utat, ismerik a nehézségeket is. K. Jánosnérol tudták munkatársai a DEFAG-nál, egyedül nevel négy gyereket, nem húsz éves már, a munkáját is tisztességgel, becsülettel el kell látnia. Az otthoni teendőket sem végzi el más helyette. B. Pált és feleségét ugyancsak régóta ismerik, náluk még kicsi a gyerek, valahogy csak megoldották, hogy jár-hassanak az iskolába. Különösen nagy fába vágják a fejszájukat, évekre átprogramozták az életüket. Az első osztálytól kezdtek, s kitartóan elmentek minden órára, egészen a VIII. osztály záróvizsgájáig. Az ünnepségen valaki felállt a dolgozók közül, látszott, nem készült beszédre. Mindenki bólogatott, helyeselt, amikor elmondta, kezdetben bi-

zonytalankodtak, féltek is, túl sokat vállaltak, ma már örülnek, hogy elvégezték a nyolc általánost. S bármilyen különösen is hangzik, hiányozni fog a tanulás, az osztályközösség, az órák utáni beszélgetés, az együttes feladatmegoldás.

Mindez nincs a bizonyítványban. Arról sem árulkodik, hogy a könnyebben tanulók hányzor ültek az elkeseredők mellé — bár őket is várta otthon a család, idejüket jobban is eltölthették volna —, s magyarázták a fizikát, vagy a matematika példák megoldását. S az idegennek nem beszél el a bizonyítvány, hogy van, aki Ásotthalomról utazik nap mint nap munkahelyére, s az iskola után késő este ér haza. Már éjszakába nyúlik az idő, mire leülhet a tankönyvek mellé. A gyerekek rég alszanak, kicsit furcsálják, miért kínlódik annyit az anyjuk, amikor öt-senki nem kényszeríti. Nekik természetesen, amiben annak idején a szülőknél nem volt részük, ók zavartalanul tanulhatnak. Hát még mennyire csodálkoznak, ha megleshetnek; a felnőttek, a munka mellett iskolás szerepre vállalkozók közül sokan könnyekkel küszködnek az évzárón. Restellik az elérzékenyülést, pedig nem az ő hibájuk, hogy most, meglelt emberként kellett átélniük a gyermekkorba kéredzkező élményt: az egy osztályba, egy közösségbe tartozás élményét. Most izlelheték meg a tanulásal együtt kibontakozó emberi kapcsolatokat, a diáktársaság érzését.

A közművelődéspolitikai párt-határozat hatásaként 1974 óta fokozódó fellendülés tapasztalható a felnőttoktatásban. Szegeden, a dolgozók általános iskolájában minden évben 1500-nál több hallgató tartanak számon. Egy részük a rókusi iskola tantermeiben, másik részük kihelyezett iskolákban, az üzemek által patronált kurzusokon tanul. A gyárak vezetősége általában felismeri, a VIII. osztályt el nem végzett dolgozók tanulmányainak segítése társadalmi érdek. Az sem ritkaság, hogy a munkaidő kedvezményt, a tanfolyamok anyagi terheinek vállalása mellett jelentős pénzjutalommal serkentik a VIII. osztály befejezésére a munkásokat. Különösen példamutató a MÁV-igazgatóság, a kábelgyár, az újszegedi kendergyár, a DEFAG, a textilművek és a Városgazdálkodási Vállalat segítőközsége. Vezetőik a munkaidő átszervezésétől sem riadnak vissza, hogy a dolgozókat tanulásra készítsék. Módszereiket, kezdeményezéseiket bizonyára szívesen megosztják azokkal az üzemekkel, ahol félnek a felnőttoktatással járó gondoktól, ahonnan idén sem jelezte tanulási szándékát egyetlen munkás sem.

LADÁNYI ZSUZSA

